

PROLEGOMENA LAURENTIANA

COL·LECCIÓ DE DOCUMENTS PER LA RECONSTITUCIÓ DE LA FILOSOFIA

DE

FRANCESC XAVIER LLORENS

(Continuació)

SENSIBILITAT (1)

DE LA CAPACITAT DE SENTIR

Els fets de sentir constitueixen una classe que mereix una consideració especial. Tot home els distingeix en la seva consciència pels dos caràcters contraris que anomenem plaer i dolor. Els fets de sentir no poden reduir-se ni als fets cognoscitius ni als de voluntat. Per això la Psicologia empírica estudia la capacitat de sentir com a potencia coordinada a la de conèixer i la de voler. L'estat de l'ànima quan sent és un estat de subjectivitat, d'unitat, d'intimitat. Els fets de sentir no inclouen la distinció que és el caràcter de tot coneixement: al contrari, si es cert que, a mesura que concentrem la nostra activitat cognoscitiva en un fet de sentir, la distinció es va produint, el fet, de sentir llavors, es va debilitant.

Els fets de sentir s'anomenen també afectes o afeccions perquè hi predomina el caràcter passiu, de tal manera que les paraules *patir* i *sentir* s'usen com a sinònims en certes classes de sentiments. L'aparició i desaparició de un dolor orgànic en virtut de la presència d'un còs, així com l'aparició i desaparició d'un dolor moral en virtut de l'absència o presència d'una persona, són fets que demostren clarament el caràcter passiu del sentiment.

---

(1) Continuació del tractat de Psicologia, interromput per inclusió del de Lògica pura.

Els fets afectius es divideixen en sensacions i sentiments. Aquestes dues classes es distingeixen per l'experiència comú. Aquesta distinció estriba en la qualitat: així ningú no confón el dolor causat per un cop amb el que prové de l'infracció de la llei moral.

Malgrat de la distinció qualitativa que existeix entre la sensació i el sentiment no tenim paraules adequades per expressar-la. Amb tot i això la sensació comprèn els plaers i dolors que anomenem orgànics, nom que de cap manera donem al plaer i dolor que constitueixen el sentiment. Per això s'ha dit que la sensació és local, o sigui que es refereix a l'ànima en quant està unida al còs (sentim en una part del còs), mentre que el sentiment no es localisa, això és no es refereix a cap part del còs i únicament s'afirma com a modificació del jo (sentim, però no en el còs). Aquesta diferència subsisteix encara en aquells casos què el sentiment es combina amb la sensació.

Finalment, la distinció entre ambdúes classes de fenòmens queda assegurada pels seus antecedents. La sensació és un fet afectiu que té per antecedent una impressió orgànica. El sentiment és un fet afectiu que té per antecedent un fet de consciència; d'on resulta que sufrim i patim: primer, per l'acció dels còssos sobre del nostre organisme; segon, per l'acció que experimenta l'ànima qualsevol que sigui l'estat de l'organisme i que de cap manera té per antecedent una impressió o acció corporia.

DE LES SENSACIONS

Les sensacions formen part de l'aprehensió d'objectes externs. Considerada com a fenomen de plaer i dolor es presenta combinada amb la percepció més o menys clara d'aquella part del nostre organisme que es troba impressionada adés per un agent extraorgànic, adés per un estat intraorgànic. Aquesta combinació constitueix el caràcter del plaer i dolor orgànic.

Les sensacions es distingeixen per la seva intensitat i per la seva qualitat. Ambdúes estan reconegudes per l'experiència comú. Les sensacions poden dividir-se en generals i locals, segons que es refereixin a la totalitat del nostre organisme o a una de las seves parts. Les sensacions generals corresponen al sentit vital; de les locals algunes corresponen al sentit vital, però la major part les devem als altres sentits. També es divideixen les sensacions en accidentals i periòdiques. Aquestes últimes tenen una importància especial, ja que formen la base dels apetits propiament dits.

DELS SENTIMENTS

Donem el nom de sentiment a tot fet afectiu l'antecedent del qual sigui un fet de consciència. Que l'existència de certs fenòmens interns ve seguida

de certs fenòmens o estats afectius és un fet d'experiència comú. Devem doncs reconèixer que hi ha un ordre de fets de sentir que no té els seus antecedents en l'organisme. L'antecedent immediat del sentiment és sempre un fet intern el qual, a son torn, pot tenir un antecedent intern o extern; per exemple: una resolució o una percepció. La relació que existeix entre el sentiment i el fet intern que el precedeix és una relació primitiva i per consegüent inexplicable. El sentiment considerat en si mateix es refereix exclusivament al *jo*. Els plaers i dolors que el constitueixen no es poden confondre amb els plaers i dolors de la sensació. Per això ningú refereix el dolor moral ni a tot el còs ni a cap de les seves parts. Adhuc essent veritat que hi ha sentiments que alteren notablement l'estat del nostre organisme i que d'aquesta alteració resultin sensacions que vénen a confondre's amb ells, no és menys cert que podem distingir sempre l'estat del còs i l'estat de l'ànima i que observant durant un cert temps la nostra vida interna notarem que la sensació passa i que el sentiment romàn.

El sentiment és el fet més íntim del ser humà. La seva aparició és espontània com el seu desenrotllament. L'anàlisi i la reflexió el debiliten. Per això, quan estem posseïts d'un sentiment, l'atenció no se separa de l'objecte que la causa i la reflexió no opera, en no essent que estigui determinada per una finalitat moral i psicològica. Cada sentiment pot presentar les dues qualitats contraries de plaer o de dolor. Així, per exemple, el sentiment moral es mostra lo mateix en el plaer d'una bona acció que en el dolor del remordiment.

Els sentiments poden distingir-se per la llur qualitat; mes per establir la divisió d'una manera inequívoca havem d'apel·lar als llurs antecedents. Tot sentiment és susceptible de diferent grau d'intensitat, segons mostra l'experiència comú. La intensitat del sentiment depèn en gran part de la vivesa del seu antecedent. En virtut d'aquesta dependència la voluntat pot obrar poderosament en tota classe de sentiments. Quan els sentiments assoleixen certa intensitat, produeixen efectes orgànics; d'aquí resulta la divisió dels sentiments en expansius i retroactius.

Els sentiments expansius produeixen l'expansió de la vida orgànica: mentre duren observem que les funcions s'exerceixen amb vigor segons ho demostra l'activitat de la circulació.

Els sentiments retroactius porten amb ells la concentració de la vida orgànica: les funcions s'interrompen i tot l'organisme està subjecte a l'acció dels nervis que contrauen les fibres musculars.

La influència del sentiment en l'organisme és un fet primitiu que ens mostra clarament l'acció que exerceix l'ànima sobre el còs. Aquesta influència serveix per a l'expressió del sentiment; però de cap manera l'hem de pendre com a mesura de la seva intensitat. No tots els sentiments tenen igual influència sobre l'organisme i n'hi ha que no produeixen alteració notable en el nostre còs.

Els sentiments es divideixen en simples i compostos, en primitius i derivats. La primera divisió s'obté per eliminació i la segona per comparació.

Encara que el caràcter dels fets afectius sigui la subjectivitat, no-res-menys per ells s'estableix una relació entre el subjecte que l'experimenta i l'objecte que el produeix. En aquesta relació es funda la distinció dels objectes en agradables i desagradables, qualificació que expressa la manera com l'objecte ens afecta.

Els sentiments es desenrotllen i modifiquen per la relació (1) que tenen amb la facultat apetitiva. El conseqüent de tot fet afectiu és una tendència de l'ànima a posar-se en relació amb l'objecte agradable i a privar la relació amb l'objecte desagradable. La tendència als objectes agradables es manifesta en l'estat de consciència que anomenem desig. Tot desig comprèn la representació de l'objecte desitjat i la del fet efectiu que aquest objecte produï en la nostra ànima. Aquesta doble representació produeix un sentiment de plaer; mes amb aquest sentiment es combina el dolor causat per l'absència de l'objecte. Lo contrari del desig és l'aversion.

Els desigs poden ésser accidentals o habituals; en aquest cas poden anomenar-se inclinacions.

Donem el nom de passió a tota inclinació o desig habitual que presenta un grau elevat en la intensitat de l'element afectiu i en la vivacitat de la representació que l'acompanya. Tota passió pot oferir dos períodes: un ascendent i un altre descendent.

Quan la passió arriba a cert grau (2) converteix a ella mateixa tota l'activitat de l'ànima; la passió no s'enllaça amb l'ús de l'enteniment, però el subordina a les seves finalitats. La passió és una pertorbació de l'ànima, com l'anomenen els llatins; és la que introdueix el desordre en els nostres sentiments, subjecta l'enteniment i esclavisa la voluntat com aquesta no oposa una resistència vigorosa.

Quan l'aparició sobtada d'una passió es presenta amb molta intensitat i produeix els efectes orgànics en el seu major grau, tenim la commoció o emoció. Aquest fenomen no exclou l'ús de l'enteniment per judicar de la situació de l'individu que l'experimenta. La commoció no s'ha de confondre amb la passió, mal que aquesta en alguns dels seus períodes vagi acompanyada dels efectes orgànics del sentiment en un grau igual al que representa l'emoció. La passió es durable, l'emoció és transitoria.

Els sentiments més elevats que ofereix la consciència humana poden presentar-se en un estat de vivacitat comparable a un estat de passió. Llavors tenim l'entusiasme. Aquest fet es distingeix de la passió, no solament pels objectes que el causen, sinó també perquè admet el ple exercici de l'enteniment. Per això distingim l'entusiasme en favor d'un principi i l'exaltació en favor d'una opinió.

---

(1) En el text: *revelación*.

(2) En el text: *llegue a cierto grado*.

DE LA DIVISIÓ DELS SENTIMENTS

La divisió dels sentiments pot fer-se segons l'objecte que els produeix. Des d'aquest punt d'ovir la divisió més general que pot fer-se és la dels sentiments relatius a les coses, separats d'aquells altres que es refereixen a les persones (1).

Els primers són la base dels desigs, i els segons ho són dels afectes (en sentit estricte). Així, unes vegades sentim per la presència d'un objecte inanimat (una muntanya, una estatua), mentre que en altres casos sentim per la presència dels nostres consemblants. També observem que en alguns homes predominen els sentiments que es refereixen a les coses, mentre que en altres predominen els que es refereixen a les persones.

Pressuposant aquesta primera divisió, procedirem a l'enumeració dels sentiments més importants.

El primer sentiment del qual hem d'ocupar-nos es pot anomenar de nostra existència (sentiment de la vida). Aquest sentiment no s'ha de confondre amb la sensació vital, sinó que s'ha de referir a la consciència que tenim de la nostra propia vida; d'aquest sentiment s'origina el desig de la nostra conservació i el fenomen afectiu que és concomitant i conseqüent d'aquest desig. El sentiment de la nostra existència es presenta en forma de plaer quan tenim consciència d'una activitat variada i enèrgica i en forma de dolor quan existeix monotonía i remissió de la nostra activitat. La influencia de la varietat és del domini de l'experiència comú, així com la necessitat d'una alternativa del treball amb el descans com a condició d'un desenrotllament íntim de la nostra activitat.

Al sentiment de la nostra existència referim el plaer de la novetat. En efecte: la presència d'un objecte nou excita la nostra activitat en una forma que no s'havia exercitat encara. Per altra part, el contrast que aquesta activitat forma amb el nostre estat intern ofereix major vivacitat que la que presenten els actes a què estem avesats, resultant d'això que fins que la nova activitat que ha despertat en nosaltres l'objecte nou es posa en el mateix grau que els actes habituals dura el prestigi de la novetat. Per això podem esperar que s'hagi esvaït aquest afecte per judicar amb acert sobre el valor afectiu de l'objecte que se'ns presenta.

Al mateix sentiment referim el sentiment de dolor que anomenem enuig lo mateix que el sentiment de temor en tots els seus graus (horror, terror, pasme).

S'anomena sentiment de la dignitat personal aquell fet afectiu que experimentem quan ens reconeixem autors d'algún efecte. El judici que formem

---

(1) En el text: *a las cosas y la de aquellos que se refieren a las personas.*

de l'efecte produït pot servir per regular el sentiment de la dignitat personal. Aquest sentiment es refereix a tota classe d'efectes i és independent dels altres sentiments encara que s'ofereixi combinat amb ells.

El sentiment de la dignitat personal constitueix el fonament del sentiment de la opinió. Donem aquest nom al sentiment que experimentem per la opinió que de la nostra obra formen els nostres consemblants. Aquest sentiment és derivat; així és que quan la nostra naturalesa afectiva està ordenada, no es presenta el sentiment de l'opinió si no existeix el de la dignitat personal; amb tot i això, el sentiment de la opinió, un cop excitat, pot pendre majors proporcions (1) que la dignitat personal que ha servit de base.

El sentiment de la opinió, encara que derivat, té igual legitimitat que el de la dignitat personal, si es funda en una manifestació sincera i en una opinió justa, o sigui en la *incorrupta vox bene judicantium* de que parla Ciceró. El sentiment de la dignitat personal pot trobar-se modificat pel de la opinió. El sentiment de l'orgull és una perversió del de la dignitat personal i el de la vanitat és una desviació del sentiment de la opinió.

S'anomena sentiment de curiositat el sentiment que experimentem pel simple fet de coneixement. Aquest sentiment en el seu estat primitiu és independent de la utilitat de la dignitat personal i de la opinió.

El sentiment de curiositat l'excita primer el coneixement del món físic; més tard, apareix quan contemplem els fenòmens del món moral. En el primer període de la vida sol oferir aquest sentiment un caràcter de generalitat; posteriorment ve la concentració sobre certa classe d'objectes: d'aquí la varietat de vocacions científiques. El sentiment de curiositat té diferent valor segons els objectes que l'excitin i segons la manera com els coneixem, podent-se establir una divisió del mateix en sentiment de curiositat comú o vulgar i sentiment de la ciència. El caràcter del sentiment de la ciència se'ns mostra també independentment de la utilitat, de la dignitat personal i de la opinió, encara que s'ofereixi combinat amb aquests elements.

El caràcter primitiu d'aquests sentiments queda provat pel desig de saber que engendra i pel predomini que aquest desig pot pendre en la nostra ànima fins arribar a convertir-se en passió. El desig de saber assenyala una tendència de l'esperit humà que Ciceró descriu amb aquestes paraules: *Est animorum ingeniorumque nostrorum naturale quoddam quasi pabulum consideratio, contemplatioque naturæ.*

Hi ha una classe de sentiments que depenen del coneixement que tenim de l'estat afectiu dels nostres consemblants. Aquests sentiments són el fonament dels afectes propiament dits. S'anomena sentiment de benvolença, així el plaer que experimentem al contemplar el benésser dels nostres consemblants com el dolor que sentim de la llur desventura. El sentiment de la benvolença esta-

---

(1) En el text: *proposiciones.*

bleix una correspondència harmònica en l'estat afectiu dels diferents individus. Els sentiments de benvolença són completament desinteressats, com ho proven els sacrificis que per al benésser dels seus consemblants feren en tot temps els homes en els quals aquests sentiments estàn profundament arrelats. Entre els sentiments de benvolença poden comptar-se el de la família, d'amistat, de compassió i de patriotisme.

Enfront dels sentiments de benvolença existeix un altre ordre de sentiments anomenats de malvolença, els quals estableixen una oposició entre l'estat afectiu dels nostres consemblants i el nostre. Aquest sentiment es produeix en forma de plaer per la desventura dels nostres consemblants i en forma de dolor pel benésser que aquests experimenten. Els sentiments de malvolença són una mostra de la perversitat de la nostra naturalesa afectiva. Així ho veiem, per exemple, en el sentiment de l'enveja, que no és més que la perversió (1) del sentiment d'emulació. Aquest sentiment (2) que neix de la comparació de la nostra obra amb la dels nostres consemblants, no conté primitivament l'element malèvol que el transforma en el sentiment de l'enveja.

Entre els sentiments de malvolença n'hi ha un que es considera com a primitiu, i és el sentiment que experimentem respecte d'aquell que ens ha inferit un dany o una ofensa. En la nostra infantesa, el sentiment neix indistintament en els dos casos que havem citat; més endavant es limita a les ofenses rebudes.

De tot lo dit resulta que l'home experimenta sentiments: 1.er, com a ésser productor; 2.^{on}, com a ésser cognoscent; 3.er, com a ésser social.

A més dels sentiments que s'han anomenat n'existeixen d'altres d'un ordre superior; tals són els sentiments de lo bell i de lo sublim, el sentiment moral i el religiós.

---

(1) En el text: *no es mal que la perversión.*

(2) En el text: *nacimiento.*

DE LA VOLUNTAT

La voluntat és la facultat de les volicions. La volició és un acte que no s'ha de confondre amb cap altre, i per tant, de fer-ne una distinció acabada, hem de considerar-lo separadament dels seus antecedents i conseqüents.

En el llenguatge comú distingim entre voler i operar, reconeixent que el voler s'ordena per l'operar. També distingim entre voler i desitjar. L'objecte del voler o de la volició és sempre una acció nostra, mentre que l'objecte del desig pot ésser una acció d'altres i també un fet de la naturalesa. Podem observar la volició quan ens resolem després d'una detinguda deliberació.

La reconeixem també clarament en veure que estant nosaltres disposats per una acció, aquesta però no es verifica sense el *jo vull*. Finalment, notarem l'existència de la volició, observant que no és prou l'existència d'un desig per a que l'acció es realisi, sinó que es necessita que entre el desig i la acció serveixi de mitjà l'acte de la voluntat. Podem dir, doncs, que la volició pot observar-se com un fet que s'afegeix al desig i precedeix l'acció.

La volició considerada en ella mateixa és un fet evidentment actiu: és un desplegament de l'activitat de l'ànima. És un acte conscient. És un acte que precedeix exclusivament del *jo*. El seu caràcter distintiu és la llibertat (lliure albir). Aquest caràcter és primitiu i és més fàcil d'observar-lo que de definir-lo.

En tota volició, no solament en tenim consciència com un fet intern, com un acte de la nostra vida conscient, sinó que sabem que és un acte que podem deixar d'exercitar; de manera que no solament tenim coneixement d'un fet, sinó que coneixem la nostra potencia activa, la nostra facultat. Tal és el caràcter que observem en les nostres resolucions, les quals sabem que poden ésser per nosaltres sostingudes, continuades i revocades. D'aquí resulta la distinció que fem entre la voluntat, que és potencia lliure, i les altres potencies actives tant en l'home com en altres éssers (potencies que anomenarem naturals). Aquestes potencies, quan s'han complert els requisits de les mateixes, no poden deixar d'operar. Així, per exemple, complerts tots els requisits de la visió, no pot deixar de realisar-sel'acte, així com un cop deixada anar la pedra de la mà no pot deixar de caure. Mes la potencia lliure pot deixar d'operar encara que s'hagin realisat tots els requisits de l'acte. Ens ho diu bé l'experiència, quan ens neguem als nostres més vius desigs i quan ens resolem contra l'evidència del judici pràctic (*Video meliora proboque, deteriora sequor*). Així doncs, la voluntat, per la seva naturalesa, és exempta de lleis físiques; podem dir d'ella que *fata foedera rumpunt*.

La llibertat s'anomena de contradicció, en quant podem voler o deixar de voler, i de contrarietat, en quant podem creure una cosa o la seva contrària.

Els antecedents immediats de la nostra volició han rebut el nom de motius. Es divideixen en afectius i racionals. Els primers tenen el llur fonament en les

sensacions i en els sentiments (desig inferior i superior); els segons, consisteixen en judicis que refereixen a la conveniència (interès) o a la moralitat de les nostres accions. Els motius no poden anomenar-se causes de les nostres determinacions. Respecte dels motius racionals no pot haver-hi el menor dubte, i quant als afectius l'experiència ens diu: primer, que no sempre ens conformem amb el més fort, i segon, que quan ens resolem conformant-nos amb el dictamen de la raó pràctica, anul·lem la influencia del motiu afectiu que s'oposa a la nostra resolució.

Quan la volició es combina amb els motius afectius tenim el major desplegament que la nostra activitat pot assolir. La conformitat de la volició amb el desig augmenta l'aprehensió de l'objecte desitjat; fa que l'enteniment consideri la part agradable de l'objecte, el qual en virtut d'aquesta acció es fa més cobejat; per altra part tenim, però, un punt de vista parcial i un impediment per judicar certament de la conveniència o moralitat de l'objecte.

Lo que s'anomena inclinació de la voluntat no és més que el resultat de la conformitat de la volició amb els motius; es coneix *a posteriori*. La diferencia de diferents motius és la condició de la deliberació. Aquesta es redueix a la comparació que fa l'enteniment d'uns motius amb els altres i també dels diferents mitjans de portar a terme l'acció per satisfer-los. En aquest procediment apareix clarament el lliure albir (llibertat d'elecció); el conseqüent de tota volició s'anomena acció (sentit estricte).

La volició és eficaç, i transporta a l'acció el seu caràcter distintiu. Així és que l'home, en quant és dotat de voluntat, apareix en mig de la natura com a agent lliure. D'aquesta manera es contraposa radicalment a tots els agents naturals.

L'experiència ens mostra que tenim l'ús de diverses potencies, és a dir que, quan volem, aquestes potencies despleguen la seva activitat segons el nostre intent. Tal és el fet del nostre poder. Mes, com que aquestes potencies (quan fan l'ofici d'instrument) no són obra nostra ni estan sempre subordinades a la nostra voluntat, d'aquí la distinció entre *voler* i *poder*, distinció que apareix clarament quan ens oblidem del *quid ferre recusent, quid valeant humeri*. Quan les potencies estan subordinades a la nostra voluntat, el voler i el poder es combinen en un sol fet i l'home es presenta, segons s'ha dit, com a agent lliure.

La divisió que hem de fer de les nostres accions ens diu quina és la divisió del nostre poder. D'entre les accions, les unes són externes i les altres internes, i el nostre poder es refereix a la locomoció i a la direcció dels nostres pensaments; en altres termes: la facultat locomotiva i les facultats cognoscitives estan subordinades a la voluntat humana. Aquestes potencies tenen els llurs actes propis (*actiones imperatae*), les quals s'exerceixen en virtut d'un acte de voluntat (*actio imperans*).

Quant a la facultat locomotiva, l'*actio imperans*, s'ofereix clarament quan ha arribat el moment d'operar: llavors tenim consciència clara de un *jo vull*, que després d'haver experimentat certa oposició de l'organisme acabem per dominar completament l'aparell locomotiu.

(Seguirà)